

FÓRUM

Csák Zsolt–Czebe András*
A távollévő terhelttel szembeni eljárás alapjogi követelményei a Kúria elvi iránymutatásai tükrében

Absztrakt

A távollévő terhelttel szembeni (*in absentia*) eljárás egyike azon jogintézményeknek, amelyek a modern büntetőeljárás gyorsítását és egyszerűsítését hivatottak szavatolni, lehetővé téve az igazságszolgáltatást elkerülni szándékozó, makacs terhelttel szembeni eljárást. Az *in absentia* eljárás idő- és költségkímélést ígérő hasznával szemben azonban a jogfejlődés során számos elvi kérdés fogalmazódott meg, amelyek nemzetközi szinten járultak hozzá az e jogintézményt övező alapjogi minimumkövetelmények kimunkálásához. A távollévő terhelttel szembeni eljárás ezáltal az alkotmányos büntetőeljárás és az európai igazságügyi együttműködés egyik garanciális kérdésévé vált, amelyet a Kúria számos felülvizsgálati eljárás keretében értelmezett. Jelen tanulmány keretében kvalitatív megközelítést alkalmazva vesszük részletes vizsgálat alá az *in absentia* eljárás történetileg formálódó alkotmányos kereteit, figyelembe véve az irányító bírósági döntések kölcsönös elismerésének feltételeit, továbbá a Kúria elvi iránymutatásait.

The fundamental legal requirements of the procedure in absentia in light of the principal guidelines of the Curia

Abstract

The procedure in absentia is one of the legal institutions that are meant to guarantee the acceleration and simplification of the modern criminal procedure, enabling the procedure against the stubborn accused who intend to avoid justice. However, in the course of the development of the law, in contrast to the benefits of the *in absentia* procedure, which promises to save time and costs, many questions of principle were formulated, which contributed to the elaboration of the basic minimum requirements surrounding this legal institution at the international level. The procedure in absentia have thus become one of the guarantee issues of the constitutional criminal procedure and European judicial cooperation, which the Curia interpreted in numerous review procedures. Within the framework of this study, a qualitative approach will be used to

examine in detail the historically formed constitutional framework of the *in absentia* procedure, taking into account the conditions of mutual recognition of the governing court decisions, as well as the principle guidelines of the Curia.

Bevezetés

Finkey Ferenc a múlt század elején az ítélet alapossága és az anyagi igazság megközelítése szempontjából helyesebbnek látta azt a rendszert, amelyben „[...] a felek és a bíró szóbelileg érintkezhetnek egymással, s a melynél a bíró közvetlen, személyes érzéki tapasztalat alapján győződhetik meg a valódi tényállásról, a vád, a védelem, a tanuvallomás értékéről, midőn látja a terhelt, a tanúk arczkifejezését, magatartását, hallja beszédüket, hanghordozásukat.”¹ Király Tibor később rámutatott arra a jogalkotásban jelentkező, a gyakorlat tapasztalatain alapuló igényre, hogy a büntetőeljárások elhúzódása, illetve az elévülések elkerülése érdekében a törvényhozó teremtsen meg az eljárások egyszerűsítésének és gyorsításának lehetőségét. Ennek során viszont a bírósági szakasz méltósága nem elhanyagolandó kérdés. Elvégre „[a] büntetőeljárás elvei [...] humanizálják a hatalmat. Ha [...] a bíró megőrzi méltóságát, bizalmat kelt az igazságszolgáltatás iránt és reményt gyújt az ítéletre várókban.”²

Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a büntetőeljárás nemcsak a megismerést, de a hatalom gyakorlását is magában foglalja. És ahogy a megismerésben lehet tévedni, úgy a hatalomgyakorlással vissza lehet élni. A hatályos büntetőeljárási kódexünk preambuluma éppen ezért jelöli meg a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülésének biztosítását az egyik legfontosabb célkitűzéseként. Nem vitatjuk, hogy az ideális büntetőeljáráshoz hozzátartozik a gyorsaság és a hatékonyság. A gyorsaságot viszont nem szabad összeemosni a hatékonysággal: a büntetőeljárással szemben ugyanis elsősorban nem a gyorsaság, hanem az eljárás észszerű időn belül történő befejezése fogalmazódik meg elvárásként.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) szerint a terhelt jelenléte a tárgyaláson immáron jog és nem kötelezettség. Ennek következtében az anyagi igazság helyett meg kell elégednünk a perbeli igazsággal, a jogerő tisztelete a perújítás lehetőségére tekintettel már nem feltétlen, és akár a legsúlyosabb büntetés is kiszabható, ha a terhelt előkerítésére tett intézkedések igazolható módon vallanak kudarcot.

* Csák Zsolt elnökhelyettes, Kúria; adjunktus, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar. Czebe András főtanácsadó, Kúria; adjunktus Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar. A tanulmány a szerzők álláspontját tartalmazza, az nem értelmezhető a Kúria állásfoglalásaként.

¹ FINKEY Ferenc: *A magyar büntető eljárás tankönyve*, Politzer-féle Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1908, 224.

² KIRÁLY Tibor: *Büntetőítélet a jog határán. Tanulmány a perbeli igazságról és valószínűségről*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972, 312.

Sajnálatos módon azonban változatlanul igaz Bánáti János megállapítása, amely szerint a büntetőeljárás terén tartja magát az a tévhit, hogy az eljárás üteme minden káros következmény nélkül akár végtelenen is fokozható.³ Az eljárás ilyen jellegű gyorsításának ugyanis buktatóját képezi az alapelvek (így különösen a tisztességes eljárás, a közvetlenség és a terhelti jogok) törése, az eljárási szabálysértések esélyének és a megalapozatlanság veszélyének megnövekedése, továbbá a büntetés kiszabását érintő büntetőjogi rendelkezések háttérbe szorulása.

I. A távollévő terhelttel szembeni eljárás történetileg formálódó keretei

A távollévő terhelttel szembeni eljárás intézményrendszerének létét és elvi alapját a jogfejlődés során mindig annak a kérdésnek a megválaszolása határozta meg, hogy az adott jogi kultúrában mennyiben volt elfogadható a terhelt macacssága alapján való eljárás és ügydöntő határozathozatal. Amíg ugyanis a régi római jogban a távollévő terhelttel szemben akár a főbenjáró bűnökért is ügydöntő határozatot lehetett hozni, addig a justinianusi kodifikáció időszakában erre már csak kivételesen, a kisebb jelentőségű ügyekben kerülhetett sor. Utóbbi persze nem zárta ki a távollévő terhelttel szembeni kényszerítő eszközök alkalmazásának lehetőségét, így például amennyiben a bíróság elé idézett terhelt egy év után sem jelentkezett, a zár alá vett vagyonát véglegesen – akár a későbbi megjelenése és ártatlanságának bizonyítása esetén is – elkobozták.⁴

A középkori Európában a germán jogelvek váltak meghatározóvá, amelyek a távollévő terhelttel szemben ugyan nem tették lehetővé az ügydöntő határozathozatalt, kimondták az engedetlen terhelt jogvesztését, és felhatalmazták a magánvádlót a kártérítés behajtására. Ez a joggyakorlat jellemezte hazánkat is egészen a 15. század végéig azzal, hogy a jogvesztést kimondó ítélet visszavonására a távollévő terhelt perújítása révén volt lehetőség. A 16. és 19. század közti magyar joggyakorlatban viszont már az idézésre meg nem jelent, nyomozólevél alapján körözött terheltek kézrekerítéséig felfüggesztették a büntetőeljárást, és inkább a költségeket és a kártérítést biztosítani hivatott kényszerítő eszközök alkalmazását részesítették előnyben. Mindehhez hozzájárultak a macacssági eljárás idő- és költségkímélést ígérő hasznával szemben megfogalmazott kortárs ellenvetések, amelyek szerint a macacssági ítéletnek egyrészt nincs visszaretentő, illetve megnyugtató hatása – mivel az csak azt mondja ki, hogy a bűnöst meg kell büntetni, és egyúttal elárulja, hogy az igazságszolgáltatás eszközei ebben kudarcot vallottak –, másrészt sérti a büntetőeljárás hagyományos alapelveit, így az objektív igazságra törekvés, továbbá a közvetlenség és a szóbeliség

elvét – amelyek szerint az anyagi igazság lehető kiderítésére kötelezett bírónak az ítélkezése során látnia és hallania kell a vádlottat, aki a bizonyítás eredménye fölött nyilatkozhat és előterjesztheti a védelmét.⁵

Első kodifikált büntetőeljárási törvényünk – a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (a továbbiakban: Bp.) – a fentiekre tekintettel a távollévő terhelttel szemben főszabály szerint kizárta a vád alá helyezést, a főtárgyalást és az ítélethozatalt. Rendes eljárás ily módon csak a bizonyítékok biztosítása végett folytatható az esetlegesen kézre kerülő terhelt elleni ítélethozatal elősegítése érdekében. A nyomozás, illetve a vizsgálat befejeztével tehát meg kellett szüntetni a rendes eljárást.⁶ A kivételt ez alól azok a kisebb jelentőségű ügyek képezték, amelyek az állam érdekeit, illetve a terhelt jogait kisebb mértékben veszélyeztették. Ide tartoztak azok a kihágások, illetve azok a kizárólag pénzbüntetéssel büntethető vétségek, amelyekben a terhelt büntető parancs kibocsátása és a rendes idézés ellenére nem jelent meg a tárgyaláson. Nagyon fontos garancia volt, hogy a bíró csak jogosítva volt a büntető parancs kibocsátásra, de kötelezve nem. Mellőzhette ezt a jogintézményt és tárgyalást is kitűzhetett. A Bp. ezáltal a gyorsaság és az egyszerűség érdekében a macacssági eljárásban engedte meg leszállítani a büntetőeljárás fentebb említett garanciáit, amelyek során mellőzte a hirdetményi eljárást.⁷

A terhelt távollétében történő ítélethozatal lehetőségét a későbbi magyar jogfejlődés kiszélesítette, és az lehetővé vált a politikai és gazdasági bűncselekmények tekintetében, bár eltérő következményekkel. Főbüntetésre is kiterjedő ítéletet tudniillik csak a háborús és népellenes, továbbá a Népköztársaság ellen irányuló cselekmények esetén hozhatott a bíróság, és a gazdasági bűncselekmények esetében ez a bűnösség megállapítására és az esetleges vagyonelkobzásra korlátozódott.⁸ Ezen a megoldáson a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (a továbbiakban: II. Bp.) változtatott, általában lehetővé téve a jogszabály megszegésével vagy kijátszásával külföldön tartózkodó személyekkel szemben a tárgyalás távollétükben való megtartását.⁹ A jogalkotó ugyanis indokolatlannak találta az olyan ítélet meghozatalának a lehetőségét, amely a valóságban nem emelkedik jogerőre és már eleve végrehajthatatlan. Minthogy a II. Bp. az általános szabályok szerinti tartalommal rendelt meghozni a terhelt távollétében az ítéletet, ezáltal a terhelt részére is lehetővé vált a hirdetményi kézbesítés,¹⁰ továbbá a perújítás útján történő hatálytalanítás.¹¹ A büntető eljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: I. Be.) egyértelművé tette, hogy a terhelt távollétében tartott tárgyalás alapján hozott ítélet okán benyújtott perújítási kérelmet nem lehet elutasítani, tekintettel arra, hogy a tárgyaláson

³ BÁNÁTI János: *Gyorsítás és/vagy a garanciák biztonsága*, In: A jogegység szolgálatában. Kónya István ünnepi kötet (szerk.: Varga Zoltán), HVG–ORAC, Budapest, 2014, 23.

⁴ FINKEY i.m. 554.

⁵ ANGYAL Pál: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve, II. kötet*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T., Budapest, 1917, 307–308.

⁶ Bp. 472. §.

⁷ Bp. 540. §.

⁸ CSÁK Zsolt: *A terhelt távollétében lefolytatható egyes eljárások megítélése az eljárási szabálysértések és a tisztességes eljárás tükrében*, Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs, 2016, 33.

⁹ II. Bp. 154. § (4) bekezdés.

¹⁰ II. Bp. 172. § (3) bekezdés.

¹¹ II. Bp. 213. § (3) bekezdés, 215. § (4) bekezdés.

jelen nem lévő terhelt a védekezését sosem terjeszti elő.¹² A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: II. Be.) pedig megoldotta azt a gyakorlati problémát okozó esetet, amikor a terhelt az ország határain kívül követett el bűncselekményt és az eljárást a távollétében folytatják le. Ilyen esetben ugyanis az a bíróság illetékes, amelynek területén a terhelt utoljára lakott vagy tartózkodott.¹³ Egyébként, ha a tanács elnöke megállapította, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, akkor a tárgyalás elhalasztása mellett felfüggesztette az eljárást, és egyúttal intézkedett a vádlott tartózkodási helyének felkutatása iránt, illetve – szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén – elfogatóparancsot bocsátott ki a vádlottal szemben.¹⁴

II. A távollévő terhelttel szembeni eljárás alkotmányossági vizsgálata

A II. Be. garanciális okokból kezdetben az alábbi három esetben tette lehetővé a tárgyalás megtartását a terhelt távollétében: egyrészt, ha a jogszabály megszegésével külföldön tartózkodó vádlott kiadatásának nem volt helye, vagy azt megtagadták; másrészt, ha az elmebeteg vádlott állapota olyannyira súlyos volt, hogy az megakadályozta vagy értelmetlenné tette a jelenlétét; harmadrészt, ha az eljárás több vádlott ellen folyt és a távollévő vádlott alárendelt szerepet játszott az ügyben, és a cselekménye lazábban függött össze a társai magatartásával.¹⁵ Az első esetkörből fakadó ellentmondást – közelebbről azt, hogy a bíróság ilyenkor úgy szabhatott ki végre nem hajtható büntetést, hogy később a hazatérő elítélt javára elrendelt perújításban új eljárásra került sor – a jogalkotó a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: korábbi Btk.) módosításával¹⁶ kívánta kiküszöbölni. E szerint, ha a bíróság az eljárást a jogszabály megszegésével külföldön tartózkodó vádlottal szemben folytatta le, a bűnösségét megállapíthatta, de a büntetés kiszabását – a közügyektől eltiltás és a vagyonelkobzás kivételével – mellőznie kellett.¹⁷ Az említett anyagi- és a hozzá társuló eljárásjogi rendelkezések viszont a hatályukat veszítették a távollévő terhelttel szembeni eljárás külön fejezetben történő szabályozásával.¹⁸ A II. Be. XVII/A. Fejezete lényegesen kiszélesítette az ismeretlen helyen vagy a külföldön tartózkodó terhelt távollétében folytatható eljárásra vonatkozó szabályozást: mind a nyomozásra, mind pedig a bírósági eljárásra az általános eljárási szabályoktól eltérő rendelkezéseket állapított meg. Az ismeretlen

helyen tartózkodó gyanúsítottal szemben immáron nem kellett kötelezően felfüggeszteni a nyomozást akkor sem, ha a felkutatására vezetett intézkedések nem vezettek eredményre.¹⁹ A nyomozást tulajdonképpen akkor kellett felfüggeszteni, ha a gyanúsított ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodott, és az eljárás a távollétében nem volt folytatható.²⁰ Minthogy az említett rendelkezések értelmezése lehetővé tette a büntetőeljárás lefolytatását, a bűnösség megállapítását és a büntetés kiszabását olyan terhelttel szemben is, aki egyáltalán nem értesült arról, hogy ellene büntetőeljárás indult, alkotmányossági aggályok fogalmazódtak meg a II. Be., valamint az időközben hatályba lépő – de érdemi változást e tekintetben nem hozó – büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: korábbi Be.) vonatkozó rendelkezéseivel összefüggésben. Elvégre a terhelt távolléte nem a felderítés szakaszában válik problematikussá.²¹ A tisztességes eljárásnak ugyanakkor az általánosan elismert elemét képezi a „fegyverek egyenlősége”, amely a vádnak és a védelemnek egyenlő esélyt hivatott biztosítani a tény- és jogkérdésben történő véleményformálásra. Ez megköveteli a felek mindegyikének személyes jelenlétét az eljárási cselekmények során.²²

Az Alkotmánybíróság a 14/2004. (V. 7.) AB határozatában megállapította, hogy a terhelt távollétében történő eljárás és határozathozatal lehetősége mint jogintézmény önmagában nem alkotmányellenes, de az eljárás tisztességes minősége és a védelem jogának arányos korlátozása szükségszerűen megköveteli a jogalkotótól azt, hogy a külön eljárás szabályaiban juttassa érvényre a kivételesség és az átmenetiség követelményét.²³ Jóllehet a jogalkotó szabadságában áll annak eldöntése, hogy a távollévő terhelt elleni vádemelést, tárgyalást és érdemi bírósági határozathozatalt a bűncselekmény súlyához köti-e vagy sem, az említett alapjogokból következően a büntetőeljárás szervei csak akkor jogosíthatók fel ilyen eljárásra, ha megalapozottan lehet következtetni a terhelt rosszhiszemű, az igazságszolgáltatás elkerülését célzó magatartására. Az Alkotmánybíróság ily módon – a tisztességes eljáráshoz való jogra, a védelemhez való jogra és az önrendelkezési szabadság elvére tekintettel²⁴ – kimondta, hogy a jogalkotó túlságosan tágra szabta a külön eljárás feltételeit, amikor ahhoz semmi mást nem követelt meg, mint a terhelt felkutatására tett intézkedések sikertelenségét.²⁵

Az Alkotmánybíróság ugyancsak alkotmányellenesnek találta a korábbi Be. azon kiegészítését,²⁶ amely szerint a távollévő terhelttel

¹² I. Be. 270. § (3) bekezdés.

¹³ II. Be. 30. § (2) bekezdés.

¹⁴ II. Be. 193. § (2) bekezdés.

¹⁵ II. Be. 192. § (3)–(4) bekezdés.

¹⁶ 1987. évi III. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról, 14. §.

¹⁷ Korábbi Btk. 87/B. §.

¹⁸ 1999. évi CX. törvény az országos ítéletábrla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról, 112. §.

¹⁹ II. Be. 355/C. § (2) bekezdés.

²⁰ II. Be. 137. § (1) bekezdés a) pont.

²¹ GÁCSI Anett Erzsébet: *Megjegyzések a távollévő terhelttel szemben lefolytatott külön eljáráshoz*, In: Sale and community: Adásvétel és közösség (szerk.: Schiffner Imola–Varga Norbert), Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014, 52.

²² 6/1998. (III. 11.) AB határozat, II.5.

²³ 22/2014. (VII. 15.) AB határozat, [51].

²⁴ NAGY Anita: *Eljárás távollévő terhelttel szemben*, Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Thomus 24, 2006, 129.

²⁵ 14/2004. (V. 7.) AB határozat, A.4.1.

²⁶ 2002. évi I. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról, 256. §.

szemben a bíróság csak az ügyész indítványára járhatott el, és ha az ügyész ilyen indítványt terjesztett elő, a bíróság abból az okból, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, az eljárást nem függeszthette fel.²⁷ Bár a vád bizonyítása az ügyészt terheli, és az ügyész diszkrecionális joga önmagában nem sérti a tisztességes eljárás követelményeit, a jogalkotó e külön eljárásban sem adhat felmentést a büntető bíróság alkotmányosan megalapozott feladata alól. Elvégre a bíróságnak hivatalból és önálló szakmai felelősséggel kell törekednie az állami büntető igény ténybeli alapjainak a valósághű megállapítására.²⁸

III. A távollévő terhelttel szembeni eljárás mint az európai igazságügyi együttműködés garanciális kérdése

A korábbi Be. vonatkozó rendelkezéseinek alkotmányossági vizsgálatában – és ezáltal azok megsemmisítésében – alapvető szerepet játszott, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárásban hozott bírósági döntéseknek a kölcsönös elismerése az európai igazságügyi együttműködés garanciális kérdésévé vált.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJE) 6. cikke – az Európai Unió Alapjogi Charta (a továbbiakban: Charta) 47. cikkével összhangban – a tisztességes eljáráshoz való jog részét képező fegyveregyenlőség elvének követelményeként biztosítja a terhelt számára a tárgyaláson való személyes jelenlét jogát. Csakhogy nem abszolút módon: az EJE 6. cikke nem rendelkezik az *in absentia* eljárás tilalmáról. Így a terhelt jelenlétéhez való joga bizonyos körülmények között korlátozható, és a bűnösségéről vagy ártatlanságáról akár a távollétében is határozat hozható. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (a továbbiakban: PPJNE) 14. cikke a vádlott tárgyaláson való személyes részvételéről ugyancsak garanciális alapjogként rendelkezik, amelyhez az Emberi Jogi Bizottság magyarázatként hozzáfűzte, hogy indokolt okokból, kivételesen sor kerülhet *in absentia* tárgyalásra a védelem jogainak szigorú garantálása mellett. Minthogy az említett nemzetközi dokumentumokban nincs közvetlenül és részletesen szabályozva az *in absentia* tárgyalás megtartásának lehetősége,²⁹ a mai napig kihívást jelent Európaszerte annak egységes kiegyensúlyozása a terhelt tárgyaláson való jelenlétéhez fűződő jogával, illetve kötelezettségével.³⁰ Utóbbi tudniillik egy olyan szürke zónát képez, amelynek különböző fokozatai azonosíthatók az európai jogrendszerekben.³¹

A tagállamok közül Spanyolországban érvényesülnek talán a legszigorúbb korlátozások az *in absentia* eljárásokra nézve, ahol a tárgyaláson való jelenlét a terheltnek joga és egyben kötelessége is: a bíróság tudniillik még a rövidített és a kisebb súlyú bűncselekmények miatt indított eljárásokban is megkövetelheti a terhelt jelenlétét, amely, mint látni fogjuk, a vádlott átadására vonatkozó európai elfogatóparancs végrehajtása során felszínre hozta az alkotmányos normák közti összeütközés kérdéskörét. Németország is meglehetősen korlátozó megközelítést alkalmaz, ahol a tárgyaláson való jelenlét a terheltnek inkább kötelessége, mint joga: a terheltnek a tárgyalás során rendszerint jelen kell lennie, kivéve azt az esetet, amikor a rá vonatkozó vádpontokat már vizsgálták, és a bíróság úgy ítéli meg, hogy a jelenlétére már nincs szükség. Ausztriában és Hollandiában az EJE lényeges hatással volt a terhelt személyes részvételéhez való alapjogának védelmére, ami részben a terhelt kötelezettsége is: az *in absentia* tárgyalásokra ezek az államok a kontradiktórium eljárás alternatívájaként tekintenek, amelyekre szigorú alaki követelmények vonatkoznak. Franciaország jogrendszere még hatványozottabban tükrözi ezt az elmozdulást a köteletség paradigmájától az alapjogi szemlélet felé: a terhelt kérheti, hogy a távollétében védője képviselje őt a tárgyaláson. Olaszországban a terhelt személyes részvétele a tárgyaláson bár alkotmányos garanciaként van megfogalmazva, az elérhetetlenné vált terhelt védelemhez való jogát, mint látni fogjuk, a perújítás lehetőségével biztosítják: a kontradiktórium elvének védelme ugyanis nem azt követeli meg, hogy a vádlott szükségszerűen jelen legyen a tárgyaláson, hanem hogy biztosítva legyen számára a megjelenés lehetősége és a védelemhez való jog gyakorlása. A tisztességes eljáráshoz való jog értelmezésében tehát jól érzékelhetően különösen fontos szerep hárul az európai és nemzeti bíróságokra.³²

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága az *in absentia* tárgyalást a büntetőeljárás egyszerűsítésének egyik lehetséges eszközeként jelölte meg,³³ és egy sor olyan ajánlást fogalmazott meg, amelyek a távollévő terhelttel szembeni eljárás uniós szintű szabályozásának az alapköveivé váltak.³⁴ Eszerint senki nem fogható perbe anélkül, hogy előzőleg megfelelő módon és a megjelenéséhez, valamint a védelemre való felkészüléséhez szükséges időben ne idézzék, hacsak nem állapítható meg, hogy szándékosan kivenjia magát az igazságszolgáltatás alól. A bíróságnak az eljárás felfüggesztéséről (tárgyalás elhalasztásáról, elnapolásáról) kell rendelkeznie,

²⁷ Korábbi Be. 528. § (1) bekezdés.

²⁸ 14/2004. (V. 7.) AB határozat, B.3.1.

²⁹ BÁRD Károly: *Tárgyalás a vádlott távollétében, emberijog-dogmatikai analízis*, In: Wiener A. Imre ünnepi kötet (szerk.: Ligeti Katalin), Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 2005, 213.

³⁰ OLIVEIRA, Alexander Au-Yong: *In absentia trials and standards relating to the summoning to trial of the accused person in EU Law, including reflections on the conformity of Portuguese criminal procedural law with the former*, New Journal of European Criminal Law, 2021/3, 450.

³¹ POLLICINO, Oreste-BASSINI, Marco: *Personal Participation and Trials In Absentia. A Comparative*

Constitutional Law Perspective, In: Personal Participation in Criminal Proceedings. A Comparative Study of Participatory Safeguards and in absentia Trials in Europe (eds.: Quattrocchio, Serena-Ruggeri, Stefano), Springer, Cham, 2019, 529–530.

³² POLLICINO-BASSINI i.m. 540–553.

³³ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (87) 18 számú ajánlása (1987. szeptember 17.) a büntetőeljárás egyszerűsítéséről, III.b.3.

³⁴ ACHIM, Daria: *In absentia trial in European law. A comparison with national law*, Criminal Law Writings, 2023/1, 83.

amennyiben elengedhetetlennek tartja a vádlott személyes megjelenését vagy okkal feltételezi, hogy a vádlott akadályoztatva van a megjelenésben. A bizonyításban a védelem részvételét biztosítani kell. A vádlott távollétében hozott ítélet elleni fellebbezési határidő mindaddig nem kezdődhet meg, amíg a vádlott ténylegesen nem szerez ismereteket róla, hacsak nem állapítható meg, hogy szándékosan kivonja magát az igazságszolgáltatás alól. A nem szabályosan idézett személynek mindenképpen, a szabályszerűen idézett és távollétében elítélt személynek pedig akkor kell jogot biztosítani az ügy újratárgyalására, ha bizonyítja, hogy meg nem jelenése, illetve erről a bíróság tájékoztatásának elmulasztása rajta kívül álló okra vezethető vissza.³⁵

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) több ítéletében³⁶ is vizsgálta a fenti minimumszabályok érvényesülését³⁷. Ezek közül a Colozza kontra Olaszország ügy³⁸ tekinthető az egyik legmeghatározóbbnak, amelyben a strasbourgi bíróság megállapította, hogy az olasz hatóságok megsértették Colozza úr tisztességes eljárásához való jogát azzal, hogy nem tájékoztatták megfelelően az ellene folyó eljárásról, és nem biztosították számára a perújítás lehetőségét. Giacinto Colozza ellen az olasz hatóságok 1973-ban indítottak büntetőeljárást, amelyre nem tudták idézni, mert lakhelyváltoztatását elmulasztotta bejelenteni a törvény által előírt módon. A nyomozási bíró a terheltet előbb elérhetetlennek (*irreperibile*) majd később szökevénynek (*latitante*) nyilvánította, védőt rendelt ki számára és folytatta a nyomozást. 1977-ben a Colozza úrral szemben kibocsátott elfogatóparancs eredményre vezetett, amely ellen eljárási kifogást, egyúttal elkésett fellebbezést nyújtott be, mondván, hogy őt tévesen nyilvánították elérhetetlennek. Mivel 1971 végén felmondást kapott a főbérletjéről, elhagyta korábbi lakását, és mielőtt új lakás talált volna egy szállodában lakott. Felhívta a hatóság figyelmét arra is, hogy új lakcíme a rendőrség és az ügyészség előtt ismert volt, mivel más ügyben erre a címre kapott idézést, illetve értesítést. Az olasz Semmítőszék végül elutasította kifogását, mivel úgy ítélte meg, hogy Colozza urat jogosan nyilvánították elérhetetlennek, majd szökevénynek. A strasbourgi bíróság kimondta, hogy bár az EJEE 6. cikk (1)

bekezdése nem említi kifejezetten, a cikk tárgya és célja összességében azt mutatja, hogy a terheltnek joga van részt venni a tárgyaláson. A 6. cikk (3) bekezdésének c), d) és e) pontjai továbbá garantálják a személyes védekezéshez, a tanúk meghallgatásához és a tolmács ingyenes segítségéhez való jogot, amelyeket meglehetősen nehéz lenne a terheltnek a távollétében gyakorolnia. Az olasz hatóságok pusztán vélelmeztek, hogy Colozza úr tudott az ellene folyó eljárásról, de ez a vélelem nem nyújtott elegendő alapot annak feltételezésére, hogy Colozza úr lemondott volna a megjelenéséhez és a védelemhez való jogának gyakorlásáról, vagy hogy az igazságszolgáltatás elől igyekezett volna kitérni. Az EJEB ugyanakkor megállapította, hogy amennyiben a belső jog lehetővé teszi, hogy a tárgyalás a Colozza úr helyzetében lévő személy távolléte ellenére is megtartható, akkor biztosítani kell számára a perújítás lehetőségét, amint tudomást szerzett az eljárásról.³⁹ A Colozza-ítélet közvetlenül befolyásolta az európai jogalkotást és a nemzeti jogrendszerek reformját az *in absentia* eljárások szabályozását illetően, egyúttal rámutatott a kölcsönös elismerés fontosságára a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés körében.

Az Európai Unió Tanácsa az igazságügyi együttműködés sarokkövének nevezett kölcsönös elismerés elvét a büntetőjog területén először az európai elfogatóparancs keretszabályaival érvényesítette, amelynek során a kibocsátó tagállam által egyedi esetekben nyújtandó garanciák között az *in absentia* eljárásról is rendelkezett. A 2002/584/IB kerethatározat 5. cikkének 1. pontja lehetővé tette a végrehajtó hatóság számára, hogy megfelelő garanciát követeljen a kibocsátó igazságügyi hatóságtól arra nézve, hogy annak a személynek, aki ellen az európai elfogatóparancsot kibocsátották, lehetősége lesz a kibocsátó tagállamban perújítást kérni, és az ítélet kihirdetésekor jelen lenni.⁴⁰ Mivel azonban a garancia megfelelőségének a megítélése a végrehajtó hatóság feladata volt, a szabályozás nem bizonyult kielégítőnek azon esetekben amikor nem volt lehetőség az érintett személy eljárásról való tájékoztatására.

³⁵ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (75) 11 számú határozata (1975. május 21.) a vádlott távollétében lefolytatott tárgyalás esetén figyelembe veendő kritériumokról, I. pont.

³⁶ A bemutatott döntésen túlmenően kiemeljük még a Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügyet (25444/94), amely rögzítette, hogy az Egyezmény 6. Cikk 3. bekezdés a) pontja alapján a terheltet a vád egészéről és a lehetséges jogi minősítéséről is tájékoztatni kell. Ez a tisztességes eljárás biztosításának egyik alapvető feltétele. A Bíróság ugyanakkor Sejdivic Olaszország elleni ügyében (56581/00) kimondta, hogy az Egyezmény 6. Cikkével akkor egyeztethető össze a távollétes eljárás, ha a terheltet megfelelően tájékoztatták, lemondott a tárgyalásról, vagy szökést kísérelt meg, továbbá biztosított az eljárás megismétlése. Neziraj Németország elleni ügye (30804/07) pedig eloszlatta a kétségeket afelől, hogy a vádlottnak a védekezése előkészítéséhez a vád alapját képező tényekre túlmenően ismernie kell azok pontos minősítését is.

³⁷ TARR Ágnes: *A „távollétes ügyek” egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban*, Debreceni Jogi Műhely, 2005/2. https://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2005/a_tavolletes_ugyek_egyes_elmeleti_es_gyakorlati_kerdesei_a_buntetoeljarasban/ (2024. szeptember 13-i letöltés).

³⁸ Colozza kontra Olaszország, 9024/80, 1985. február 12.

³⁹ STAN, Adrian: *Remedies For The Trial In Absentia. The Recent Romanian Experiences*, In: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC 4) (eds.: Duić, Dunja–Petrašević, Tunjica), Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Law Osijek, Osijek, 2020, 653–656.

⁴⁰ Az Európai Unió Tanácsának 2002/584/IB számú kerethatározata (2002. június 13.) az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról, 5. cikk 1. pont; 2003. évi CXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről, 7. §.

A 2009/299/IB kerethatározat ezért pótlólag arról is rendelkezett, hogy mi a teendő, ha az érintett személy korábban nem kapott hivatalos tájékoztatást arról, hogy büntetőeljárás folyik ellene, a szabadságvesztés büntetést tartalmazó vagy szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazó határozatot a távollétében hozták, és a határozatot nem kézbesítették a keresett személynek. E szerint a végrehajtó hatóság megtagadhatja a szabadságot érintő *in absentia* határozat végrehajtása céljából kibocsátott európai elfogatóparancs végrehajtását, kivéve, ha a kibocsátó tagállam nemzeti jogával összhangban megállapítást nyert, hogy az érintett személy kellő időben tudomást szerzett a kitűzött tárgyalásról és az *in absentia* határozat meghozatalának lehetőségéről, vagy a kitűzött tárgyalás ismeretében jogi képviselő látta el ténylegesen a védelmét, vagy a határozat és a jogorvoslati lehetőség tudomásában nem vitatta, illetve nem fellebbezett az *in absentia* határozattal szemben, vagy az átvevő tagállam garanciát vállalt arra, hogy az átadást követően a kézbesítést és az esetleges perújítást kellő időben foganatosítja.⁴¹ A felsorolt kivételek olyan helyzetekre vonatkoznak, amikor úgy kell tekinteni, hogy a terhelt lemondott a tárgyaláson való jelenléthez való jogáról, továbbá olyan helyzetekre, amikor a terheltnek joga van a perújításhoz vagy a fellebbezéshez. Röviden fogalmazva, a kivételek olyan helyzetekre vonatkoznak, amelyekben az átadás úgy tekintendő, hogy az nem sérti a védelemhez való jogot.⁴²

Az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB) számos olyan ítéletet⁴³ hozott, amelyek az európai elfogatóparancs végrehajtásával kapcsolatosak, és amelyek egy korábbi *in absentia* eljárást foglalnak magukban. Ezek közül a Stefano Melloni kontra Ministerio Fiscal ügy⁴⁴ tekinthető az egyik legmeghatározóbbnak, amelyben az EUB megerősítette az uniós jog elsőbbségének elvét. Melloni urat 1996-ban a spanyol hatóságok óvadék ellenében szabadlábra helyezték. Mivel a szökése ellenében nem tudták őt átadni Olaszországnak, az olasz hatóságok megállapították Melloni úr távollétét, és elrendelték, hogy az értesítéseket a

továbbiakban az általa korábban kijelölt és a bizalmát élvező védők részére küldjék meg. 2004-ben Melloni urat a távollétében csődbüntetté miatt tíz év szabadságvesztésre ítélték, amelynek végrehajtása érdekében az olasz hatóságok európai elfogatóparancsot bocsátottak ki. Miután a spanyol hatóságok letartóztatták, Melloni úr tiltakozott az olasz hatóságoknak történő átadása ellen, elsősorban arra való hivatkozással, hogy ő a fellebbezési szakban másik védőt bízott meg, és a korábbi két védőtől visszavonta a meghatalmazást, ennek ellenére az értesítéseket továbbra is ez utóbbiaknak címezték. Másodsorban azt állította, hogy az olasz eljárásjog nem ad lehetőséget jogorvoslatra a terhelt távollétében hozott bűnösséget megállapító ítéletekkel szemben, és hogy emiatt az európai elfogatóparancsot adott esetben annak a feltételnek kell alárendelni, hogy Olaszország garantálja az ítélettel szembeni jogorvoslat lehetőségét. 2008-ban a spanyol hatóságok elrendelték Melloni úr átadását az olasz hatóságok részére, mivel nem találták bizonyíthatónak, hogy az indítványozó által meghatalmazott védők képviseleti joga megszűnt volna, továbbá tiszteletben tartották a védelemhez való jogát, hiszen tudomása volt a tárgyalás megtartásáról, amely alól önkéntesen vonta ki magát és bízott meg két védőt az azon való képviselőténél és védelmének ellátásával, amely védők e minőségükben el is jártak, kimerítve a jogorvoslati lehetőségeket. Melloni úr ezután a spanyol Alkotmánybírósághoz fordult, mondván, hogy sérti a spanyol alkotmányba foglalt tiszteséges eljáráshoz való jogát a spanyol bíróság azon határozata, amellyel engedélyezte egy olyan államnak történő átadását, amely súlyos bűncselekmények esetén jogilag lehetővé teszi a terhelt távollétében a bűnösséget megállapító ítélet meghozatalát, azon feltételnek való alárendelés nélkül, hogy a terhelt jogorvoslati kérelmet terjeszthetne elő e bűnösséget megállapító ítélettel szemben. Minthogy időközben a 2009/299/IB kerethatározat hatályon kívül helyezte a 2002/258/IB kerethatározat 5. cikkének 1. pontját, és azt egy új 4a. cikkel egészítette ki, a spanyol

⁴¹ Az Európai Unió Tanácsának 2009/299/IB számú kerethatározata (2009. február 26.) a 2002/584/IB, a 2005/214/IB, a 2006/783/IB, a 2008/909/IB és a 2008/947/IB kerethatározat módosításáról a személyek eljárási jogainak megerősítése, valamint a kölcsönös elismerés elvének az érintett személy megjelenése nélkül lefolytatott eljárásokat követően hozott határozatokra való alkalmazásának előmozdítása tekintetében, 2. cikk.

⁴² BRODERSEN, Kei Hannah–GLERUM, Vincent–KLIP, André: *The European arrest warrant and in absentia judgments: The cause of much trouble*, New Journal of European Criminal Law, 2022/1, 11.

⁴³ A bemutatott döntésen túlmenően kiemeljük a Dworzecki (C-108/16) és Tupikas (C-270/17) ügyeket. Dworzecki beismerte az általa elkövetett bűncselekményeket, megállapodott az ügyészszéggel a rá kiszabandó büntetésről, és közölte értesítési címét a hatósággal. Nem jelent meg személyesen a tárgyaláson, amely az ítélethez vezetett. Az idézést egy felnőtt családtag vette át az általa megadott címen, de nem volt egyértelmű, hogy Dworzecki azt ténylegesen megkapta-e, így a 4a. cikk (1) bekezdés a) pont szerinti kivétel nem volt alkalmazható.

Tupikas az elsőfokú tárgyalásán személyesen megjelent, ahol elítélték, fellebbezett az ítélet ellen, de a fellebbezési tárgyaláson nem jelent meg személyesen. Az idézést az általa megadott címre küldték, és a bíróság által kijelölt ügyvéd védte őt a távollétében. Ugyanakkor nem volt egyértelmű, hogy Tupikas megkapta-e az idézést vagy megbízást adott-e az ügyvédnek, így a 4a. cikk (1) bekezdés a)–b) pontjában szereplő kivételek nem voltak alkalmazhatók. Mindkét esetben a terheltek tudatában voltak az eljárásnak és a vádaknak, és észszerűen elvárható volt, hogy a megadott címükre idézést kapjanak. Ezek a körülmények arra utalhatnak, hogy a kérdéses személyek gondatlanságot tanúsítottak az idézések átvételében, és ezért igazolható lenne az átadásuk annak ellenére, hogy nem jelentek meg a tárgyaláson. Az amszterdami bíróság viszont mindkét esetben kénytelen volt elutasítani az európai elfogatóparancs végrehajtását, mivel Hollandia a 4a. cikket kötelező elutasítási okként ültette át.

⁴⁴ 2012. október 2-i Stefano Melloni kontra Ministerio Fiscal ítélet, C-399/11, ECLI:EU:C:2012:600.

Alkotmánybíróság helyt adott Melloni úr jogorvoslatának, és az EUB-hoz fordult azzal a kérdéssel, hogy vajon a kerethatározat 4a. cikke (1) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy az megakadályozza a nemzeti igazságügyi hatóságokat abban, hogy az ugyanezen rendelkezésben foglalt esetekben az európai elfogatóparancs végrehajtását ahhoz a feltételhez kössék, hogy a kérdéses ítélet felülvizsgálható legyen az átadni kért személy védelméhez való jogának biztosítása érdekében? Az EUB a kérdés kapcsán megállapította, hogy a nemzeti jog nem akadályozhatja az európai elfogatóparancs végrehajtását olyan feltételek mellett, amelyek nem szerepelnek a 2009/299/IB kerethatározattal módosított 2002/258/IB kerethatározat 4a. cikkében. Melloni úr esetében Spanyolország nem alkalmazhatta az alkotmányán alapuló magasabb szintű alapjogvédelmi szintet – vagyis nem követelhetett további garanciát arra vonatkozóan, hogy Olaszországban felülvizsgálják a távollétében hozott ítéletet –, mivel a 4a. cikk (1) bekezdésének b) pontja szerinti kivétel volt alkalmazandó. Következésképpen a tagállamok a 4a. cikkben foglalt kivételek átültetésekor nem változtathatják meg az e kivételek által biztosított védelem szintjét.⁴⁵

Az EUB ily módon egyértelművé tette, hogy a szóban forgó rendelkezések az európai elfogatóparancs végrehajtásának a mérlegelhető okait képezik. Ennek értelmében, ha a felsorolt négy feltétel közül valamelyik teljesül, az átadás végrehajtása kötelező. E változás célja az átadás megkönnyítése volt, ami eltörölte a végrehajtó igazságügyi hatóság azon feladatát is, hogy döntson a kibocsátó igazságügyi hatóság által adott biztosíték megfelelőségéről. A 2002/584/IB kerethatározat 4a. cikke tehát nem kötelezi a végrehajtó igazságügyi hatóságot arra, hogy tartózkodjon valamely személy átadásától abban az esetben, ha az nem jelent meg személyesen a tárgyaláson. E cikk csupán megengedi a végrehajtó igazságügyi hatóságnak, hogy ezt megtegye, és kizárólag akkor, ha a kivételek nem alkalmazhatók. Amennyiben egy vagy több ilyen kivétel feltételei teljesülnek, a végrehajtó igazságügyi hatóság még akkor is köteles átadni a szóban forgó személyt, ha személyesen nem volt jelen a tárgyaláson. Az említett rendelkezések átültetése a nemzeti jogrendszerekbe mégsem nevezhető problémamentesnek. A 2018-ban indult InAbsentiaEAW projekt célja lényegében ezen problémáknak a feltárása és leküzdése volt. Ebből a szempontból figyelemre méltó, hogy 2020-ban és 2021-ben az Európai Bizottság 15 állam – így 2021/2071. számon többek között Magyarország – ellen is indított kötelezettségszegési eljárást,

amelyekben azt kifogásolta, hogy a nemzeti jogalkotó nem mérlegelhető, hanem kötelező magatartási okként ültette át a szóban forgó rendelkezéseket.⁴⁶ A magyar jogalkotó ezt az Európai Unió tagállamaival folytatott bünyügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény (a továbbiakban: Eutv.) módosításával orvosolta, amelynek hatályos rendelkezései immáron lehetőséget teremtenek a végrehajtó hatóságnak arra, hogy a terhelt védekezéséhez és jelenlétéhez való jogával összefüggésben minden lényeges körülményt figyelembe vegyen, és megbizonyosodjon arról, hogy az átadás nem jár az alapvető eljárási garanciák megsértésével.⁴⁷ Az InAbsentiaEAW projekt keretében ugyanakkor olyan ajánlások is megfogalmazásra kerültek, amelyek az elfogatóparancsot kibocsátó, illetve végrehajtó tagállamok számára is szavatolni kívánják, hogy ne kerüljenek indokolatlan elutasításba. Így a kerethatározathoz csatolt formanyomtatvány csak úgy képes hatékonyabbá tenni az elfogatóparancs végrehajtását, ha a tagállamok annak mindig kitöltik a d) szakaszát. Ha a megkereső tagállam úgy véli, hogy a 4a. cikk (1) bekezdése nem lenne alkalmazható, azt tényyszerűen kell megindokolnia. A megkeresett tagállam pedig csak szükség esetén és konkrét kérdésekben kérhet további információkat, világosan megindokolva döntését.⁴⁸

A fentiek jól tükrözik, hogy az EJEE, a Charta és a PPJNE rendelkezései önmagukban nem bizonyultak elegendőnek a tagállamok közötti bizalom erősítéséhez. A tisztességes eljáráshoz való jog büntetőeljárásbeli megerősítése érdekében ezért az Európai Parlament és a Tanács megalkotta a 2016/343/EU irányelvet (a továbbiakban: Irányelv), amely közös minimumszabályokat állapít meg a tárgyaláson való jelenlét jogára vonatkozóan.⁴⁹ Az Irányelv nem tekint a tárgyaláson való jelenlétre abszolút jogként, ugyanis a terhelt a törvényben meghatározott feltételek esetén kifejezetten vagy hallgatólágoosan, de kétséget kizáró módon lemondhat róla.⁵⁰ Ennek viszont nélkülözhetetlen feltételét képezi, hogy a terheltet a tárgyalásról, illetve a távolmaradás következményeiről az ügydöntő határozathozatal lehetőségére is kiterjedően, kellő időben tájékoztassák.⁵¹ Ha azonban a tagállamok az előbbi feltételek nem teljesülése mellett is lehetővé teszik a tárgyalásnak a terhelt távollétében történő megtartását, biztosítaniuk kell a terhelt számára az *in absentia* határozat megtámadásának lehetőségét.⁵²

A Kúria felülvizsgálati eljárások során kialakított gyakorlata rámutat, hogy az eljárási szabálysértések bekövetkezésének lehetősége e körben egyáltalán

⁴⁵ BRODERSEN–GLERUM–KLIP *i.m.* 19.

⁴⁶ ARDELEAN, Diana-Andreea: *The difficulties of European judicial cooperation within the in absentia trials*, Criminal Law Writings, 2023/1, 99.

⁴⁷ Eutv. 5. § (5)–(7) bekezdés.

⁴⁸ ARDELEAN *i.m.* 102.

⁴⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 irányelve (2016. március 9.) a büntetőeljárás során az ártatlanság vélelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről, 8. cikk.

⁵⁰ FANTOLY Zsanett: *A büntetőeljárási törvény kodifikációjának egyes koncepcionális kérdései*, In:

Ünnepi kötet dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára (szerk.: Tóth Judit), Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2015, 427.

⁵¹ CSÁK Zsolt: *Az in absentia eljárások megítélése az Európai Unió és az Európa Tanács irányelvei és ajánlásai tükrében*, Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. ksz. 1. köt. 174.

⁵² CIORNEA, Cristian-Andrei: *In absentia trial at EU level. Procedural safeguards*, Criminal Law Writings, 2023/1, 108.

nem elhanyagolható kérdés a magyar jogszolgáltatásban.⁵³

IV. A távollévő terhelttel szembeni eljárás a legfőbb bírósági szerv jogértelmezésében

Jóllehet a hatályos Be.-ben – a terhelt távollétében folytatott külön eljárás szabályait illetően – lényegében a korábbi Be. rendszere él tovább, a hatályos kódex immáron jogként kezeli a terhelt tárgyaláson való jelenlétét a tisztességes eljáráshoz való jogra tekintettel.⁵⁴ Ennek megfelelően egyrészt széles körben biztosítja, hogy a terhelt a vádemelést követően a tárgyaláshoz való jogával éljen, másrészt elismeri, hogy e jogáról bármely ügyben lemondjon, feltéve, hogy a személyes jelenlétére nincs szükség, és az eljárási garanciák – elsősorban a védő közreműködése – megfelelően érvényesülnek.⁵⁵ A terheltnek e rendelkezési jogára tekintettel írja elő a Be., hogy a terhelt jelenléte a tárgyaláson kötelező, ha a tárgyaláson való jelenlét jogáról nem mondott le, vagy ha a bíróság a jelenlét jogáról lemondott terheltet kötelezi a tárgyaláson való jelenlétre.⁵⁶ A terhelt ráadásul a másodfokú eljárásban is lemondhat a tárgyaláson vagy a nyilvános ülésen való jelenlét jogáról,⁵⁷ mivel a nyilvános ülésre a Be.-ben megállapított eltérésekkel a tárgyalásra vonatkozó rendelkezések az irányadók.⁵⁸

A terhelt személyes jelenlétéről való rendelkezésnek főszabály szerint csak az szabhat gátat, ha elmulasztja teljesíteni az eljárási cselekményen való megjelenésére vagy az elérhetőségének bejelentésére vonatkozó kötelezettségét.⁵⁹ Ugyanakkor még a terhelt távollétében folytatott külön eljáráshoz vezető kötelezettségzegés sem eredményezi e rendelkezési jog megszűnését,⁶⁰ hiszen a javára perújítási indítványt lehet előterjeszteni, amennyiben a terhelt a jogerős ügydöntő határozatot követően válik elérhetővé.⁶¹ E perújítási ok érvényesítése esetén ráadásul a perújítás lefolytatása – és annak a terhelt személyes jelenlétében megtartott tárgyaláson való elbírálása – kötelező,⁶² különös tekintettel az Írányelv fentiekben tárgyalt minimumszabályaira.⁶³

Míthogy a terhelt távollétében folytatott külön eljárásnak éppen a terhelt tárgyalási jelenlétének hiánya képezi sajátosságát, nem a terhelt távolléte önmagában, hanem a külön eljárás feltételeinek fennállása képezheti felülvizsgálat tárgyát. Azok

hiányában ugyanis a büntetőeljárás általános szabályai irányadók. A távollévő terhelttel szembeni eljárás szabályai szerint, de a törvényi feltételeinek hiányában lefolytatott tárgyalásra ezért úgy kell tekinteni, mint amelyet olyan személy távollétében tartottak meg, akinek a jelenléte a törvény alapján kötelező.⁶⁴ Ugyanezzel a következménnyel jár, ha a több terhelt ügyben ugyanaz az ügyvéd látja el a beismerő nyilatkozatot tevő és a távollévő terhelt védelmét. A beismerő nyilatkozat megtételével beállt érdekellentét ugyanis mindkét terhelt esetében azt eredményezi, hogy az érdekükben kizárt védő járt el, ezért úgy kell tekinteni, mintha a terheltnek nem lett volna védője.⁶⁵ Márpedig a szóban forgó külön eljárásban a védő részvétele különösen fontos,⁶⁶ a törvény értelmében kötelező.⁶⁷

Ugyancsak feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező abszolút eljárási szabálysértés, ha a fiatalkorú terhelttel szemben e külön eljárás szabályait alkalmazzák.⁶⁸ A fiatalkorú terhelt ellen folytatott eljárásban ugyanis a törvény kizárja a terhelt távollétében és a külföldön távollévő terhelt elleni bírósági eljárás lefolytatását,⁶⁹ és kizárólag a büntetőeljárás felfüggesztésére ad lehetőséget.⁷⁰ Utóbbi szorosan kapcsolódik az elévülés intézményéhez, hiszen a felfüggesztés tartama alatt főszabály szerint az elévülés nyugszik, vagyis az elévülés határidejébe nem számít be a felfüggesztés tartama.⁷¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) viszont e rendelkezés alól – az eljárás befejezését lehetetlenné tevő helyzetek kezelése érdekében⁷² – kivételként határozza meg, ha a büntetőeljárást azért függesztik fel, mert az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, ismeretlen helyen tartózkodik, vagy kóros elmeállapotú lett, továbbá ha a szabadlábon lévő terhelt külföldön ismert helyen tartózkodik és a büntetőeljárás a távollétében nem folytatható le.⁷³

A bíróság eljárása a távollévő terhelt ellen abban az esetben szabályos, ha a terhelt az eljárás során elszökött, elrejtőzött, vagy megalapozottan feltehető, hogy a büntetőeljárás elkerülése érdekében más módon elérhetetlenné vált, a felkutatása érdekében tett intézkedések észszerű időn belül nem vezettek eredményre és azt a bűncselekmény tárgyi súlya vagy az ügy megítélése indokolja. A felkutatás eredménytelensége akkor állapítható meg, ha a terhelt felkutatása érdekében bizonyítás felvételére, adatszerző tevékenységg

⁵³ CSÁK Zsolt: *Ítélet vádlott nélkül: A terhelt távollétében folytatott büntetőeljárások tapasztalatai*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019, 246.

⁵⁴ SZENTJÓBI Zoltán: *A távollétes eljárás jövője a magyar büntetőeljárásban*, Büntetőjogi Szemle, 2017/2, 122.

⁵⁵ BH 2022.40. [16].

⁵⁶ Be. 428. § (1) bekezdés a)–b) pont.

⁵⁷ BH 2020.292. II. pont.

⁵⁸ Be. 425. § (3) bekezdés.

⁵⁹ Be. 39. § (3) bekezdés a)–b) pont.

⁶⁰ Kúria Bfv.125/2022/8. [41].

⁶¹ Be. 637. § (1) bekezdés g) pont, 752. § (4) bekezdés.

⁶² Be. 637. § (5) bekezdés.

⁶³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 irányelve (2016. március 9.) a büntetőeljárás során az ártatlanság vélelme egyes vonatkozásainak és a

tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről, 8. cikk.

⁶⁴ BH 2021.9. [24].

⁶⁵ Kúria Bfv.47/2022/10. [14].

⁶⁶ BÉRCES Viktor: *A védői szerepkör értelmezése a külön eljárásokban*, Jogtudományi Közlöny, 2014/11, 532.

⁶⁷ Be. 747. § (6) bekezdés.

⁶⁸ Kúria Bfv.474/2022/8. [26].

⁶⁹ Be. 894. § (2) bekezdés.

⁷⁰ Be. 747. § (5) bekezdés.

⁷¹ SZABÓ Judit: *Eljárás a külföldön tartózkodó terhelt távollétében*, Büntetőjogi Szemle, 2018/1, 89.

⁷² 2017. évi CXCVII. törvény a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról, 328. § (1) bekezdés.

⁷³ Btk. 28. § (2) bekezdés.

folytatására, vagy – ha annak feltételei fennállnak – leplezett eszköz alkalmazására került sor, a bíróság körözést, vagy – ha annak feltételei fennállnak – elfogatóparancsot bocsátott ki és a körözés vagy elfogatóparancs a kibocsátásától számított tizenöt napon belül nem vezetett eredményre.⁷⁴

A távollévő terhelttel szembeni eljárás fentiekben tárgyalat alkotmányossági vizsgálatában lényegi szerepet játszott a terhelt fogalmának materiális értelmezése, amelyet a Legfelsőbb Bíróság eseti döntéseiben még a II. Be. alkalmazása kapcsán alakított ki. E szerint a távollévő terhelttel szembeni eljárás lefolytatásának nem képezi előfeltételét, hogy a terheltet a nyomozás során gyanúsítottként hallgassák ki, mert a terhelt pozíciója eljárásjogi értelemben nem függ az alapos gyanú közlésétől.⁷⁵

A Be. a kialakult joggyakorlathoz igazodva napjainkban már ismeri a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy kategóriáját – akinek a jogai és kötelezettségei a gyanúsítás közlésének hiányából fakadó eltérésekkel a terheltéhez igazodnak⁷⁶ –, ugyanakkor kimondja, hogy a szóban forgó külön eljárás feltételeinek fennállása esetén a gyanúsítás közlésének elmaradása a vádemelésnek nem képezi akadályát.⁷⁷

Ha a vádlott tartózkodási helye a vádemelést követően válik ismeretlenné, és a vele szemben kibocsátott elfogatóparancs nem vezetett eredményre, a távollévő terhelttel szembeni külön eljárás csak az ügyész erre vonatkozó indítványára folytatható. A bíróság ily módon köteles az eljárást felfüggeszteni, ha az ügyész a számára meghatározott tizenöt napos határidőben úgy nyilatkozik, hogy nem indítványozza a külön eljárásra való áttérést, vagy e határidőt elmulasztva nem nyilatkozik róla. A felfüggesztés oka tehát ilyenkor az, hogy a külön eljárás ügyészi indítvány hiányában nem folytatható. Az eljárás folytatásának akadálya viszont elhárul akkor, amikor a felfüggesztést követően az ügyész utóbb indítványozza az eljárásnak a vádlott távollétében történő folytatását.⁷⁸ A Legfelsőbb Bíróság elnökének a kezdeményezése nyomán semmisítette meg az Alkotmánybíróság a korábbi Be. azon rendelkezését, amely lehetővé tette, hogy az ügyész a vádiratában akkor is indítványozza az *in absentia* tárgyalás megtartását, ha a terhelt külföldön ismert helyen tartózkodott.⁷⁹ A külön eljárás jogszerűségének tudniillik előfeltételét képezi, hogy a terhelt egyértelműen mondjon le a tárgyaláson való részvételi jogáról, vagy tudatosan vonja ki magát az igazságszolgáltatás alól.⁸⁰

Mint említettük, felülvizsgálat tárgyát képezheti, hogy a bíróság törvényesen folytatta-e le az külön eljárást az általános szabályok helyett. A külön eljárás feltételei akkor valósulnak meg, ha a bíróság

a terhelt valamennyi ismert lakcíme és tartózkodási helye tekintetében megállapította, hogy a terhelt azokon elérhetetlen, elfogatóparancsot bocsátott ki és a terheltet hirdetményi úton idézte.⁸¹ A tárgyalás ebben a külön eljárásban is csak a szabályszerűen idézett vádlott távollétében tartható meg, és az eljárás a tárgyaláson csak ekkor fejezhető be.⁸² Ellenkező esetben ugyanis olyan eljárási szabálysértés valósul meg, amely feltétlen hatályon kívül helyezési és egyúttal felülvizsgálati ok.⁸³ Nem szabályszerű a szabadlábon lévő terhelt idézése, ha azt a bíróság annak ellenére küldi a terhelt állandó lakóhelyére, hogy a bírósági eljárásban hivatalos tudomása van a terhelt tényleges tartózkodási helyéről, és az állandó lakóhelyre küldött idézés „nem kereste” jelzéssel érkezik vissza.⁸⁴ A megidézettnek tudniillik így nincs lehetősége arra, hogy az idézésről tudomást szerezzen.⁸⁵ Hangsúlyozandó továbbá, hogy a kézbesítés joghatásai nem a tértivevény visszaérkezéséhez, hanem a tényleges, igazolható kézbesítés időpontjához kötődnek.⁸⁶ Következésképpen nem áll be a kézbesítési fikció akkor, ha a terhelti idézést a postai szolgáltató a valóságban meg sem kísérelte kézbesíteni.⁸⁷

A terhelt távollétében akkor sem tartható meg az eljárási cselekmény, ha arra a terheltet a lakcíméről megidézték, de az azt tartalmazó postai küldeményt azért nem tudta átvenni, mert büntetés-végrehajtási intézetben fogva volt. A tárgyalás megtartása ilyen esetben akkor is a határozat feltétlen hatályon kívül helyezéséhez vezet, ha az idézés szabálytalansága a bíróságnak nem volt felróható.⁸⁸ A Bűnügyi Nyilvántartó adatait ráadásul a konkrét eljárási cselekmény napján is indokolt leellenőrizni, ezzel meggyőződve arról, hogy a terhelt tartózkodási helye időközben ismertté vált-e.⁸⁹ Ha a terhelt nem ismeretlen, hanem ismert helyen, külföldön volt fogvatartásban, a távollévő terhelt elleni külön eljárás lefolytatásának nincs helye.⁹⁰

Ugyancsak törvénysértő a tárgyalás, ha azt a távollévő terhelt elleni külön eljárás törvényi feltételeinek hiányában a terhelt hirdetményi idézése alapján tartották.⁹¹ A bíróságnak tudniillik ellenőriznie kell a terhelt által megadott elérhetőséget, és azon meg kell kísérelnie a terhelt idézését. Ellenkező esetben ugyanis a terhelt idézésének szabályszerűtlensége miatt annak jogkövetkezményei sem alkalmazhatók, és a terhelt távollétében a tárgyalás megtartására sem kerülhet sor.⁹²

A Be. 2021. január 1. napját követő szövege a másodfokú bíróság nyilvános ülésére vonatkozóan egy további önálló kivételt teremtett a kötelező vádlotti jelenlét alól.⁹³ E szerint a vádlott jelenléte a másodfokú nyilvános ülésen már csak akkor kötelező, ha a bíróság a vádlottat az ügyben a

⁷⁴ Be. 747. § (3)–(4) bekezdés.

⁷⁵ BH 2002.391., BH 2003.148., BH 2003.183.

⁷⁶ Be 38. § (3) bekezdés.

⁷⁷ Be. 748. § (4) bekezdés.

⁷⁸ 1/2013. BJE IV.

⁷⁹ Korábbi Be. 532. § (1) bekezdés.

⁸⁰ 166/2011. (XII. 20.) AB határozat, III.5.

⁸¹ BH 2023.155.

⁸² BH 2016.275. I.

⁸³ Be. 608. § (1) bekezdés d) pont.

⁸⁴ BH 2018.73.

⁸⁵ Kúria Bfv.1294/2020/13. [43].

⁸⁶ BH 2023.125. [34].

⁸⁷ BH 2023.180. II.

⁸⁸ BH 2015.152.

⁸⁹ Kúria Bfv.444/2022/9. [29].

⁹⁰ BH 2023.295. I.

⁹¹ BH 2023.61. I.

⁹² Kúria Bfv.518/2022/12. [31]–[32].

⁹³ 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról, 222. §.

büntetéskiszabási körülmények további tisztázása érdekében kívánja meghallgatni. A másodfokú bíróságnak tehát csak akkor kell idéznie a vádlottat, ha meg kívánja hallgatni. Ezért, ha a szabályszerűen idézett vádlott a másodfokú nyilvános ülésen nem jelenik meg, a nyilvános ülés megtartható, ha a bíróság utóbb arra a meggyőződésre jut, hogy az eljárás adatai alapján az ügy a vádlott megjelenésének elmaradása ellenére mégis befejezhető.⁹⁴ S bár a törvény külön nem mondja ki, a nyilvános ülés megtartása a terhelt távollétében szabályszerű értesítés hiányában is kötelezően hatályon kívül helyezéshez vezető feltétlen eljárási szabálysértés.⁹⁵

Amennyiben az elsőfokú bíróság az ítéletét a terhelt távollétében hozta meg, és a terhelt felkutatására vezetett intézkedések a másodfokú eljárásban vezetnek eredményre, a tárgyalás megtartása a terhelt részvétele nélkül abszolút eljárási szabálysértés.⁹⁶ A másodfokú bíróságnak ugyanis ilyenkor a vádlottat ki kell hallgatnia, ismertetnie kell a vádlott távollétében tartott tárgyalás anyagának lényegét, valamint szükség esetén a vádlott vagy a védő által indítványozott további bizonyítást kell felvennie.⁹⁷ A másodfokú bíróság viszont az eljárási szabályok betartásával bírálja el az elsőfokú ítélethozatalt követően kézre került terhelt által bejelentett fellebbezést, ha az újfent ismeretlen helyen tartózkodó terhelt szabályszerű idézésre nem jelent meg a másodfokú tárgyaláson.⁹⁸ Abban az esetben ugyanis, ha a kézbesített ítélet ellen a terhelt a jogorvoslati határidőn belül fellebbezéssel él, megnyitja a másodfokú elbírálás lehetőségét, amelyben a tárgyalást a szabályszerűen idézett vádlott távollétében akkor is meg lehet tartani, és a fellebbezés elbírálható, ha a vádlott terhére nem jelentettek be fellebbezést.⁹⁹

A Be. ugyanakkor a korábbi Be.-hez képest eltérő szabályt tartalmaz a másodfokú eljárás során ismeretlen helyre távozott és a harmadfokú eljárás alatt kézre került vádlott esetére vonatkozóan. A harmadfokú bíróság ugyanis ilyenkor a másodfokú bíróság ítéletét helyezi hatályon kívül, és a másodfokú bíróságot utasítja új eljárásra, feltéve, hogy az elsőfokú bíróság feltétlen hatályon kívül helyezéssel járó eljárási szabálysértést nem vétett.¹⁰⁰ A korábbi Be. megoldása – amely szerint a harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezése mellett az elsőfokú bíróság ítéletét is hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot utasítja új eljárásra¹⁰¹ – tehát csak az utóbbi esetre vonatkozhatott. Az előbbi esetben a harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező végzése ellen nincs helye fellebbezésnek.¹⁰² Ez ugyanis csak a feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértések, a relatív eljárási szabálysértések, a teljes megalapozatlanság, továbbá abban az esetben lehetséges, amikor a harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletének

megalapozatlanságát az ügyiratok alapján nem tudta kiküszöbölni.¹⁰³

Záró gondolatok

A fentiek alapján megállapítható, hogy az *in absentia* eljárással szemben megfogalmazott alapjogi minimumkövetelmények tényleges érvényesüléséhez a Kúria gyakorta járul hozzá a felülvizsgálati eljárásaiban kimunkált elvi iránymutatásai révén. E külön eljárástól várt gyorsító és egyszerűsítő hatásnak a magyar büntetőeljárásban elsősorban azok a feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértések képezik akadályát, amelyek a távollévő terhelttel szembeni eljárás szabályai szerint, de a törvényi feltételek hiányában lefolytatott tárgyalásból eredeztethetők. Erre alapvetően az idézés szabályszerűtlensége révén kerül sor, ezáltal is alátámasztva a terhelt megfelelő módon történő tájékoztatásának kitüntetett szerepét az *in absentia* tárgyalással szemben európai szinten megfogalmazódott kritériumok körében. A Kúria ennek megítélése során nemcsak arra fordít különös figyelmet, hogy az eljáró bíróságok és hatóságok milyen gondosságot tanúsítottak a terhelt tájékoztatása érdekében, de egyben arra is, hogy maga a terhelt milyen gondosságot tanúsított a tájékoztathatósága érdekében.

Az *in absentia* eljárások létjogosultsága álláspontunk szerint nem vitatható: megalkotásuk valós okokon alapult, alkalmazásuk biztosítja egyrészt az eljárások hatékony és gyors befejezését, másrészt kizárja az állami büntetőhatalomra kínos elvűlések bekövetkezését. Mégis alkotmányos aggályokat vethet fel a Be. CI. Fejezetének azon megoldása, amely lehetővé teszi az ismeretlen helyen távollévő terhelttel szemben a vádemelést és a bírósági eljárás teljes lefolytatását – értelemszerűen a jogerős marasztaló ítélet meghozatalával együtt – abban az esetben is, ha a terhelt egyáltalán nem bír tudomással az ellene folyó büntetőeljárásról. E probléma lényegére találóan mutatott rá Tóth Mihály, amikor úgy fogalmazott, hogy jelenleg akár a legsúlyosabb büntetést kiszabva is eljárhatunk „[...] az olyan terhelt ellen, akit életében egyetlen hatóság egyetlen percre sem látott, ha papírunk van róla: megpróbáltuk őt előkeríteni, de sikertelenül.”¹⁰⁴ Biztos, hogy bármely bűncselekmény esetében vélelmezni lehet a felróható távolmaradást? Ennek kapcsán követhető modellként tekintünk a Bp. azon megoldására, amely a nyomozás lefolytatását megengedte az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szemben¹⁰⁵ – értelemszerűen abban az esetben is, ha az eljárásról nem bírt tudomással –, azonban a büntetőjogi felelősségre vonás elé már korlátokat állított.¹⁰⁶

A Be. egyszerű dogmatikai értelmezése alapján megállapíthatjuk, hogy a terhelt teljes körűen az őt megillető jogosultságokat csupán a gyanúsított kihallgatását követően tudja gyakorolni.

⁹⁴ Be. 599. § (5) bekezdés.

⁹⁵ BH 2023.125. [28].

⁹⁶ BH 2021.9. II.

⁹⁷ Be. 752. § (1) bekezdés.

⁹⁸ Kúria Bfv.1239/2021/6. [49].

⁹⁹ Be. 600. § (3) bekezdés.

¹⁰⁰ Be. 752. § (2) bekezdés.

¹⁰¹ Be. 625. § (3) bekezdés.

¹⁰² BH 2019.160.

¹⁰³ Be. 627. § (1) bekezdés a)–d) pont.

¹⁰⁴ TÓTH Mihály: *Erózió vagy kiteljesedés?* Fundamentum, 2008/1, 112.

¹⁰⁵ Bp. 469. §.

¹⁰⁶ Bp. 472. §.

Következésképpen ezen eljárási cselekménytől tekinthetjük őt ténylegesen a büntetőeljárás terheltjének, függetlenül attól, hogy a hatályos törvényünk, az úgynevezett terheltté nyilvánítás jogintézményét már nem ismeri. Nem lehet kétséges, hogy a törvényben felsorolt széles körű jogosítványok gyakorlására csak abban az esetben van lehetősége a terheltnek, ha a hatóság hivatalosan is közli vele, hogy a folyamatban lévő büntetőeljárásnak terheltként ő az alanya. Nem szabad megfedkezni arról sem, hogy az anyagi igazságra nem csupán társadalmi igényként, hanem a terhelt alanyi jogaként is tekinthetünk: a terheltnek elvégre joga van arra is, hogy ne ítéljék el azért, amit nem követett el, vagy csak azért ítéljék el, amit valóban elkövetett. Álláspontunk szerint ezért az eljárás egyszerűsítésének és gyorsításának oltárán jelenleg többet áldozunk fel, mint amennyit az eljárás tisztességes volta megengedne. Ezért pedig az eljárási garanciákat mellőző és az anyagi igazság érvényre juttatását ellehetetlenítő szabályozás a jogállamiság elvének sérelmével járhat.

Ellenérvként fogalmazható meg, hogy a Btk. rendszerében akkor is van büntetőjogilag értékelhető elkövető, ha nem tud a büntetőeljárásról. Nem vitatható ugyanakkor Varga Zs. András azon álláspontja sem, amely szerint „[n]em lesz tisztességesebb az eljárás attól, ha minden korlát nélkül lehet a bírói eljárások tisztességtelenségére hivatkozni.”¹⁰⁷ A távollétes eljárások nemzetközi normákban és a bírói gyakorlatban elfogadott két legfontosabb feltétele viszont kétségtelenül a terhelt előzetes tudomásszerzése az ellene folyó eljárásról, illetve vádról, másrészt az újratárgyalás lehetőségének biztosítása. A Be. az első feltételt „elegánsan”, mondhatni „sommás” szabályozással intézi el. Deklarálja egyrészt, hogy a büntetőeljárás lefolytatásának nem akadálya az, hogy a terhelt elérhetlenné vált, másrészt az ügyesség az – egyébként még ki nem hallgatott – gyanúsítottat is távollévő terheltté nyilvánítja. Ezt követően már meg is nyugodhatunk az alapelveket illetően, hiszen a terhelt jogait kellően biztosítja a kötelező védelem, az elfogatóparancs és a hirdetményi kézbesítés. A másik feltétel a perújítás, amely biztosíthatja, hogy a távollétében jogerősen elítélt terhelt vitathassa azon bizonyítékokat, amelyeken a marasztalása alapult. Itt viszont úgy tűnik, hogy a jogalkotó „túlteljesített”, mivel nem az eljárás megismétlésének lehetőségét biztosítja, hanem a terhelt indítványa esetén kötelezővé teszi a perújrafelvételt.

Aligha vitatható az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos további álláspontja, amely szerint „kivételes esetekben inkább a bírói döntés jogerejének feloldása szolgálja a bírói döntésekbe vetett közbizalom megőrzését és erősítését, mintsem a jogi hibában vagy tévedésben szenvedő döntés jogerejének tisztelete”.¹⁰⁸ Ennek ellenére a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárás esetében a perújítás kötelező elrendelése csupán látszat-garanciaként

jelentkezik (*vanitatum vanitas*). Az esetek többségében ugyanis nem eredményez változtatást, csupán a törvényi előírásnak megfelelő kötelező, „mechanikus” elrendelésére kerül sor. Ennek kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy a perújítási eljárás során a bizonyítás megismétlése nem alanyi jog.

A kérdést a joggyakorlat is megvizsgálta: a Kúria Büntető Kollégiuma 2020-ban fogadta el a perújítás tárgyában végzett joggyakorlat-elemzés összefoglaló véleményét.¹⁰⁹ A vizsgálat kiemelten foglalkozott a terhelt távollétében lefolytatott és jogerősen befejezett külön eljárások tapasztalataival. Ennek során megállapította, hogy rendkívül kevés esetben kerül sor a perújítási eljárás kötelező lefolytatását követően a jogerős határozat megváltoztatására. A gyakorlat egyértelműen azt mutatta, hogy a rendkívüli jogorvoslati eljárás mérlegelést nem tűrő elrendelése után általában az úgynevezett „egyszerűsített megismétlésre” kerül sor; a terheltet kihallgatják és az iratokat ismertetik. Ezt követően általában érdemi elutasítása következik, a ritka változtatás általában kimerül a büntetés enyhítésében. Meglehetősen ritka az új bizonyítékra hivatkozás, noha – miként már utaltunk rá – a perújítás elsősorban a jogerő utáni ténybeli változtatást hivatott szolgálni.

Kérdés ezért, hogy a terhelt jogosult-e ügyének újratárgyalását kötelező erővel kikövetelni még akkor is, ha felróhatóan vonta ki magát a büntetőeljárás alól? A gyakorlati tapasztalatok alapján vitathatónak tartjuk azt a törvényi megoldást, amely érdemi vizsgálat nélkül kötelezővé teszi a perújítás elrendelését. A fentiekben kifejtett gyakorlati problémákra figyelemmel ugyanis nem vonható le következtetés arra, hogy a pusztán jogorvoslati jog biztosításán túlmenően érdemi változást eredményezne a megismételt eljárás lefolytatása. A tisztességes eljárás feltételeit megfelelően biztosítaná a jogorvoslati jog indítványozásának a lehetősége is.

Álláspontunk szerint ezért védhető megoldás lenne, ha a perújítás kötelező elrendelése helyett a jogerős határozat meghozatala után előkerült terhelt vallomását tekintenénk a Be. 637. § (1) bekezdés a) pontja alapján új bizonyítéknak, amely perújításra való alkalmasságának mérlegelése után eredményezhetné a rendkívüli jogorvoslati eljárás elrendelését. Elfogadhatónak tartjuk viszont a perújítás kötelező elrendelését, ha a jogerős határozat meghozataláig egyetlen egyszer sem került sor a terhelt meghallgatására, azaz gyanúsítottként őt a nyomozó hatóság nem hallgatta meg és már a vádemelésre, illetve az első-, másod-, vagy harmadfokú eljárás lefolytatására is a távollétében került sor, vagyis nem tudott az ellene folyó eljárásról. Ilyen esetben ugyanis a meghallgatása olyan körülménynek vélelmezhető, amelyből következtetni lehet a határozat esetleges megváltoztatására is.

jogerő után – perújítás a büntetőeljárásban, Összefoglaló vélemény.

https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/tenybeli_javitas_jogero_utan_joggyakorlat_elemzes_osszefoglalo.pdf (2024. szeptember 13-i letöltés), 53.

¹⁰⁷ VARGA Zs. András: *A tisztességes eljáráshoz való jog bírósági aspektusából*, Kúriai Döntések–Bíróági Határozatok, 2022/4, 616.

¹⁰⁸ 25/2013. (X. 4.) AB határozat [36].

¹⁰⁹ Kúria Büntető Kollégiuma, Joggyakorlat-elemző Csoport, 2018.EI.II.JGY.B.I. szám, Ténybeli javítás

Felhasznált irodalom

Monográfiák, tanulmányok

- [1] ACHIM, Daria: *In absentia trial in European law. A comparison with national law*, Criminal Law Writings, 2023/1, 82–93.
- [2] ANGYAL Pál: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve*, II. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T., Budapest, 1917.
- [3] ARDELEAN, Diana-Andreea: *The difficulties of European judicial cooperation within the in absentia trials*, Criminal Law Writings, 2023/1, 94–105.
- [4] BÁNÁTI János: *Gyorsítás és/vagy a garanciák biztonsága*, In: A jogegység szolgáltatásban - Kónya István ünnepi kötet (szerk.: Varga Zoltán), HVG-ORAC, Budapest, 2014.
- [5] BÁRD Károly: *Tárgyalás a vádlott távollétében, emberjog-dogmatikai analízis*, In: Wiener A. Imre ünnepi kötet (szerk.: Ligeti Katalin), Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 2005, 209–230.
- [6] BÉRCES Viktor: *A védői szerepkör értelmezése a külön eljárásokban*, Jogtudományi Közlöny, 2014/11, 527–537.
- [7] BRODERSEN, Kei Hannah–GLERUM, Vincent–KLIP, André: *The European arrest warrant and in absentia judgments: The cause of much trouble*, New Journal of European Criminal Law, 2022/1, 7–27.
- [8] CIORNEA, Cristian-Andrei: *In absentia trial at EU level. Procedural safeguards*, Criminal Law Writings, 2023/1, 106–118.
- [9] CSÁK Zsolt: *A terhelt távollétében lefolytatható egyes eljárások megítélése az eljárási szabálysértések és a tisztességes eljárás tükrében*, Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs, 2016.
- [10] CSÁK Zsolt: *Az in absentia eljárások megítélése az Európai Unió és az Európa Tanács irányelvei és ajánlásai tükrében*, Miskolci Jogi Szemle, 2019/2. ksz. 1. köt. 168–176.
- [11] CSÁK Zsolt: *Ítélet vádlott nélkül: A terhelt távollétében folytatott büntetőeljárások tapasztalatai*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.
- [12] FANTOLY Zsanett: *A büntetőeljárási törvény kodifikációjának egyes koncepcionális kérdései*, In: Ünnepi kötet dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára (szerk.: Tóth Judit), Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2015, 426–434.
- [13] FINKEY Ferenc: *A magyar büntető eljárás tankönyve*, Politzer-féle Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1908.
- [14] GÁCSI Anett Erzsébet: *Megjegyzések a távollévő terhelttel szemben lefolytatott külön eljáráshoz*, In: Sale and community: Adásvétel és közösség (szerk.: Schiffner Imola–Varga Norbert), Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014, 49–59.
- [15] KIRÁLY Tibor: *Büntetőítélet a jog határán. Tanulmány a perbeli igazságról és valószínűségről*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972.
- [16] NAGY Anita: *Eljárás távollévő terhelttel szemben*, Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Thomsus 24, 2006, 117–132.
- [17] OLIVEIRA, Alexander Au-Yong: *In absentia trials and standards relating to the summoning to trial of the accused person in EU Law, including reflections on the conformity of Portuguese criminal procedural law with the former*, New Journal of European Criminal Law, 2021/3, 449–463.
- [18] POLLICINO, Oreste–BASSINI, Marco: *Personal Participation and Trials In Absentia. A Comparative Constitutional Law Perspective*, In: Personal Participation in Criminal Proceedings. A Comparative Study of Participatory Safeguards and in absentia Trials in Europe (eds.: Quattrocchio, Serena–Ruggeri, Stefano), Springer, Cham, 2019, 527–558.
- [19] STAN, Adrian: *Remedies For The Trial In Absentia. The Recent Romanian Experiences*, In: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC 4) (eds.: Duić, Dunja–Petrašević, Tunjica), Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Law Osijek, Osijek, 2020, 650–669.
- [20] SZABÓ Judit: *Eljárás a külföldön tartózkodó terhelt távollétében*, Büntetőjogi Szemle, 2018/1, 81–90.
- [21] SZENTJÓBI Zoltán: *A távollétes eljárás jövője a magyar büntetőeljárásban*, Büntetőjogi Szemle, 2017/2, 116–124.
- [22] TARR Ágnes: *A „távollétes ügyek” egyes elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban*, Debreceni Jogi Műhely, 2005/2, www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2005/a_tavolletes_ugyek_egyes_elmeleti_es_gyakorlati_kerdesei_a_buntetoeljarasban/.
- [23] TÓTH Mihály: *Erózió vagy kiteljesedés?*, Fundamentum, 2008/1, 111–116.
- [24] VARGA Zs. András: *A tisztességes eljáráshoz való jog bírósági aspektusából*, Kúriai Döntések–Bíróági Határozatok, 2022/4, 610–617.

Jogsabályok

- [1] 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról.
- [2] 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról.
- [3] 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról.
- [4] 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról.
- [5] 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
- [6] 1987. évi III. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról.
- [7] 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.
- [8] 1999. évi CX. törvény az országos ítéletábrla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról.
- [9] 2002. évi I. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról.
- [10] 2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről.
- [11] 2017. évi CXCVII. törvény a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról.

- [12] 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.
- [13] 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról.

Alkotmánybírósági határozatok

- [1] 6/1998. (III. 11.) AB határozat.
- [2] 14/2004. (V. 7.) AB határozat.
- [3] 166/2011. (XII. 20.) AB határozat.
- [4] 25/2013. (X. 4.) AB határozat.
- [5] 22/2014. (VII. 15.) AB határozat.

Bírószági döntések

- [1] 1/2013. BJE.
- [2] BH 2002.391.
- [3] BH 2003.148.
- [4] BH 2003.183.
- [5] BH 2015.152.
- [6] BH 2016.275.
- [7] BH 2018.73.
- [8] BH 2019.160.
- [9] BH 2020.292.
- [10] BH 2021.9.
- [11] BH 2022.40.
- [12] BH 2023.61.
- [13] BH 2023.125.
- [14] BH 2023.155.
- [15] BH 2023.180.
- [16] BH 2023.295.
- [17] Kúria Bfv.1294/2020/13.
- [18] Kúria Bfv.1239/2021/6.
- [19] Kúria Bfv.47/2022/10.
- [20] Kúria Bfv.125/2022/8.
- [21] Kúria Bfv.474/2022/8.
- [22] Kúria Bfv.444/2022/9.
- [23] Kúria Bfv.518/2022/12.

Joggyakorlat-elemző Csoport összefoglaló véleménye

- [1] Kúria Büntető Kollégiuma, Joggyakorlat-elemző Csoport, 2018.EI.II.JGY.B.I. szám, Ténybeli javítás jogerő után – perújítás a büntetőeljárásban, Összefoglaló vélemény, https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/tenybeli_javitas_jogero_utan_joggyakorlat_elemzes_osszefoglalo.pdf.

Európa Tanácsi Miniszteri Bizottságának döntései

- [1] Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (87) 18 számú ajánlása (1987. szeptember 17.) a büntetőeljárás egyszerűsítéséről.
- [2] Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (75) 11 számú határozata (1975. május 21.) a vádlott távollétében lefolytatott tárgyalás esetén figyelembe veendő kritériumokról.

Európai Unió jogforrások

- [1] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/343 számú irányelve (2016. március 9.) a büntetőeljárás során az ártatlanság vételeme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről.
- [2] Az Európai Unió Tanácsának 2009/299/IB számú kerethatározata (2009. február 26.) a 2002/584/IB, a 2005/214/IB, a 2006/783/IB, a

2008/909/IB és a 2008/947/IB kerethatározat módosításáról a személyek eljárási jogainak megerősítése, valamint a kölcsönös elismerés elvének az érintett személy megjelenése nélkül lefolytatott eljárásokat követően hozott határozatokra való alkalmazásának előmozdítása tekintetében.

- [3] Az Európai Unió Tanácsának 2002/584/IB számú kerethatározata (2002.június 13.) az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntései

- [1] Colozza kontra Olaszország, 9024/80, 1985. február 12.
- [2] Péliissier és Sassi kontra Franciaország, 25444/94, 1999. március 25.
- [3] Sejdivic kontra Olaszország, 56581/00, 2004. november 10.
- [4] Neziraj kontra Németország, 30804/07, 2012. november 8.

Az Európai Unió Bíróságának döntései

- [1] 2012. október 2-i Stefano Melloni kontra Ministerio Fiscal ítélet, C-399/11, ECLI:EU:C:2012:600.
- [2] 2016. május 11-i Openbaar Ministerie kontra Paweł Dworzecki ítélet, C-108/16, ECLI:EU:C:2016:333.
- [3] 2017. augusztus 10-i Openbaar Ministerie kontra Tadas Tupikas ítélet, C-270/17, ECLI:EU:C:2017:628.